

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Coalition-theories and cabinet formations

Bergmans, A.; Felling, A.

Citation

Bergmans, A., & Felling, A. (1976). Boekbespreking van: Coalition-theories and cabinet formations. *Acta Politica*, 11: 1976(2), 266-269. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451703>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451703>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

A. de Swaan, *Coalition theories and cabinet formations* — a study of formal theories of coalition formation applied to the European Parliaments after 1918. Amsterdam (Elsevier), 1973, -404 p.

In de introductie van zijn boek zegt De Swaan: 'The purpose of this book is to test the claim that formal theories can explain important processes of political life' (p. 1). Met deze uitspraak presenteert hij tevens het methodisch design van zijn onderzoek: na te gaan in hoeverre formele theorieën startpunt kunnen zijn bij een verklaring van realiteit van onderzoek.

Vanuit deze optiek is het bijna vanzelfsprekend dat De Swaan zijn studie uiteenlegt in twee delen. Het eerste deel omvat de behandeling van de coalitietheorieën, voorzover deze gebaseerd zijn op een rationele decisietheorie en wiskundig zijn uitgewerkt in de speltheorie; in het tweede gedeelte confronteert hij deze theorieën met regeringscoalities, zoals die in de tijdperiode vanaf 1918 metterdaad in een negental landen, waarvan het parlementaire systeem door meer dan twee politieke partijen wordt samengesteld, geformeerd zijn.

Coalitietheorieën, die steunen op een rationeel decisiemodel, maken gebruik van de volgende primitieven:

— de rationaliteit van de besluitvormer; een actor, geconfronteerd met een keuze-probleem zal altijd dat keuzealternatief nemen, waarnaar zijn hoogste voorkeur uitgaat;

— utiliteit van het keuzealternatief, een waarde die aan elk keuzealternatief door actor wordt toegekend op basis van zijn voorkeur; de rangordening van de keuzealternatieven door actor op grond van de toegekende waarden wordt de utiliteitsfunctie van actor genoemd over een verzameling van keuzealternatieven.

Uitgaande van de veronderstelling dat een keuzeprobleem zich niet zo maar voordoet, maar steeds binnen een bepaalde situatie begrepen moet worden, dient deze situatie gedefinieerd te worden. Dit kan gedaan worden met behulp van de speltheorie, welke volgens De Swaan 'might . . . be called the mathematics of rational actors in interaction with each other and with nature' (p. 28). Deze mathematics omvatten dan de regels van het spel; sommigen zeggen iets over het spel zelf: het aantal spelers (twee of meer spelers), de uitkomst van het spel (de winst voor de een betekent verlies voor de ander, of niet), anderen omvatten voorschriften omtrent te voeren strategie door actor, wil hij een voor hem zo optimaal mogelijke uitkomst realiseren. Met andere woorden, de speltheorie geeft een mathematische uitwerking van het antwoord op de vraag, hoe een rationele speler dient te handelen in situaties, waarin de resultaten van zijn handelen mede afhankelijk zijn van het gedrag van de andere spelers (of van het toeval).

In spelen met meer dan twee spelers kan het nodig zijn dat sommige spelers een overeenkomst met elkaar moeten aangaan om überhaupt een voor hen zo optimaal mogelijke uitkomst van het spel te kunnen realiseren. In dergelijke gevallen spreekt men van coalitievorming; een coalitie wordt hierbij gezien als een coöperatie van een aantal spelers, uitwendig in een gemeenschappelijke strategie om een bepaalde uitkomst te bereiken. Domineert deze gemeenschappelijke strategie de strategieën van alle andere niet bij de coalitie betrokken spelers, dan wordt de coalitie een winnende coalitie genoemd. In geval deze dominantie in iedere fase van het spel aanwezig is, dat wil zeggen dat er geen nieuwe winnende coalities gevormd kunnen worden, dan bezit het spel een equilibrium. Indien de spelers een coalitie

moeten vormen om een voor hen zo optimaal mogelijke uitkomst mogelijk te maken, zullen zij proberen een zodanige winnende coalitie te formeren, dat het spel in een equilibrium geraakt.

Theorieën omtrent coalitievorming houden zich bezig met het formeren van dergelijke winnende coalities. Het probleem hierbij is echter, dat op grond van het concept van equilibrium er formeel gezien geen unieke oplossing gevonden kan worden ten aanzien van de vraag welke coalitie er uiteindelijk geformeerd moet worden; integendeel, veeleer is het zo dat er een aantal coalities gevonden kunnen worden, die alle het spel in een equilibrium kunnen brengen. Een mogelijke oplossing van dit probleem bestaat dan volgens De Swaan daarin dat 'solution concepts are justified by testing them against intuitively persuasive formal requirements, or by compassing the consequences of some solution concept in a specific situation with intuitive insight of 'fairness' and 'elegance' (p. 28).

Bij een dergelijke oplossing kunnen twee methoden gevolg worden. De eerste bestaat daarin dat alle vanuit de theorie mogelijke winnende coalities met elkaar vergeleken worden om vervolgens op grond van bovengenoemde argumenten te komen tot de 'best' winnende coalitie; bij de tweede benadering wordt een extern criterium gehanteerd, waardoor het aantal gelijke vergelijkingen van winnende coalities reeds op voorhand wordt gereduceerd, waardoor de keuze van de 'best' winnende coalitie vergemakkelijkt wordt.

Deze twee methoden hanteert De Swaan bij de ontwikkeling van theorieën van politieke coalities. Deze theorieën hebben dan vooral betrekking op 'the pattern of collaboration and opposition in voting bodies, i.e., with the composition of coalition' (p. 69). Immers, 'often a more or less permanent coalition emerges in such voting bodies which is in a position to determine decisions if it controls a majority of votes' (p. 69), waarbij 'the majority criterium . . . will be defined as the smallest number of votes that is sufficient to secure adoption of a proposal' (p. 69). De 'inzet' van het 'spel' in deze is dan de beheersing van het overheidsbeleid; de winnende coalitie is die coalitie die het kabinet benoemt en in stand houdt.

Ervan uitgaande dat de coalities, die er door de politieke partijen in het parlement gevormd worden winnende coalities zijn, specificceert De Swaan in zijn theorie over politieke coalities de criteria en condities, op grond waarvan hij vervolgens een aantal volgens zijn theorie relevante typen van politieke coalities onderscheidt. Zijn de actoren van het spel de politieke partijen, dan stelt De Swaan, dat bij politieke coalitievorming niet méér politieke partijen deel uit zullen maken van een winnende coalitie dan noodzakelijk is om een meerderheid van stemmen in het parlement te verkrijgen. Door bovendien aan de partijen een gewicht toe te kennen dat het aantal zetels uitdrukt, die zij in het parlement bezetten, en deze gewichten vervolgens 'door te berekenen' bij het hanteren van het bovenstaande principe, onderscheidt De Swaan een aantal mogelijke typen van coalitievorming.

Met de introductie van de notie van politieke preferentie voert De Swaan naast het bovengenoemde een tweede criterium in: de locatie van de politieke partijen op een geconstrueerde schaal van politieke beleidsvoorkeuren is medebepalend bij een coalitievorming door politieke partijen. Is een unidimensionele schaal van politieke beleidsvoorkeuren gegeven, dan drukt de afstand van een partij A tot een partij B hun verschil uit ten aanzien van hun voorkeur voor een te voeren regeringsbeleid; hoe groter deze afstand is, hoe minder partijen geneigd zullen zijn met elkaar een coalitie te vormen. Een dergelijke inschaling naar beleidsvoorkeuren staat bovendien zekere formele manipulaties toe, waardoor volgens De Swaan begrippen

als het 'bereik' van een coalitie (bepaald door de beleidsposities van de extreme partijen van de coalitie) en de 'geslotenheid' van een coalitie (de coalitie slaat geen partijen op de schaal over) gedefinieerd kunnen worden.

Deze begrippen hanteert hij bij de ontwikkeling van een aantal typen van coalitievorming, welke dus op de een of andere manier rekening houden met de politieke positie van de partijen in het parlement.

In het totaal onderscheidt De Swaan tussentwintig dertien relevante vormen van winnende politieke coalities, die 'are to be tested against the data from 90 situations in nine different European multi-party democracies for the period after 1918' (p. 146).

Deze empirische toetsing wordt echter bemoeilijkt door het feit dat de theorieën met betrekking tot coalitievorming, steunend op het concept van equilibrium van het spel, niet één coalitie als oplossing aanbieden, maar een verzameling van coalities genereren, die niet gerangschikt kunnen worden in een of andere waarschijnlijkheidsverdeling; immers, 'the underlying idea (van het concept van equilibrium) is that all predictive alternatives are equally likely to occur at any given moment, one is as good as the other, as far as the theory is concerned' (p. 147). Een statistische evaluatie wordt daardoor zeer bemoeilijkt. De Swaan constateert ten aanzien van dit probleem: 'There is no way out, but there are some ways around' (p. 149), en schetst vervolgens zijn 'oplossing' van dit probleem.

In het tweede gedeelte van zijn studie volgt de confrontatie van de theorie met de werkelijkheid. Deze confrontatie brengt De Swaan ertoe te constateren dat 'the first conclusion may be that all theories that ignore the actors' policy positions and only take their weight into account fail to produce significant results' (p. 179). Van de coalitietheorieën, die wel rekening houden met de politieke posities der actoren, blijkt er slechts een (statistisch) significant: de gesloten coalitievorming. De algemene conclusie van De Swaan: parlementaire meerderheidscoalities zijn gesloten volgens de schaal van beleidsvoorkeuren en in normale tijden omvatten zij bovendien een minimaal bereik.

Omdat de door hem voorgestelde toetsing van de data voorbij gaat aan een historiciteit van de data (noch het aantal keren dat een bepaald type van coalitievorming zich voordoet, noch de duur van een coalitie wordt in beschouwing genomen), wijdt De Swaan een aantal hoofdstukken aan de parlementaire geschiedenis van elk der negen landen. Behalve een schets van het parlementaire stelsel, wordt de locus van besluitvorming geïdentificeerd en de beleidsposities van de parlementaire partijen bepaald. Bovendien bespreekt De Swaan bij elke historische verkiezing de mogelijke (andere) coalitievormen. Met een korte bespreking van de verkregen resultaten sluit hij de confrontatie van zijn coalitietheorieën met de parlementaire historie van elk land af.

In het laatste hoofdstuk spreekt De Swaan enkele algemene conclusies uit. In het kader van zijn doelstelling zegt hij onder andere: 'Apparently, the rational decision model corresponds closely with a number of theories . . . which perform poorly in the empirical test. And the model fits poorly the theory that produces good predictions: closed minimal range theory. But this theory, in turn, conforms closely to an alternative approach to decision making: incrementalism' (p. 332). Deze theorie gaat uit van de assumptie dat actor op grond van een 'satisficing' principe zal handelen: zijn aspiratieniveau zal dan reeds tevreden zijn gesteld, wanneer hij lid is van een winnende coalitie, afgezien van het feit of de coalitie, waarvan hij deel uitmaakt de 'best' winnende coalitie voor hem is.

De Swaan is van mening dat een theorie over coalitievorming tussen politieke partijen vanuit deze incrementalistische visie een grotere heuristische waarde zal bezitten, dan de visie waaraan het rationele besluitvormingsmodel ten grondslag ligt. Het commentaar op het boek van De Swaan kan kort zijn. Door zijn opzet verdient het zeker een grotere aandacht te verkrijgen dan doorgaans in de sociale wetenschappen aan dissertaties besteed wordt. Immers, slechts sporadisch treft men in Nederland een empirisch onderzoek aan waarin een formeel (wiskundig) model gehanteerd wordt om de realiteit van onderzoek te representeren. Bovendien geeft het een pragmatische inleiding in de wiskunde van de speltheorie, waaraan menigeen, die zich op dit terrein wil oriënteren, zijn voordeel kan doen.

Bij een 'terugkoppeling' van de door De Swaan onderzochte realiteit naar het door hem gehanteerde model dringt zich echter bij ons de vraag op of een theorie over politieke coalitievorming over de tijd niet meer houvast zou krijgen wanneer uitgegaan zou worden van een generalisering van het zogenaamde 'prisoners dilemma' met onzuivere strategieën.

A. Bergmans, A. Felling

G. P. A. Braam, **Invloed van bedrijven op de overheid. Een empirische studie over de verdeling van maatschappelijke invloed.** Boom Meppel, 1973, -341 p., f 24,50

Het voornaamste doel van de studie van Braam is het beproeven van een nieuwe methode om invloed vast te stellen. Hij onderzoekt hiertoe de invloed op de overheid van 'aan vaarwater gebonden' bedrijven, voornamelijk met betrekking tot de waterstaatkundige infrastructuur. De voornaamste vraagstelling die hierbij wordt gehanteerd is of grotere bedrijven meer invloed op de overheid hebben dan kleinere. Braam definieert maatschappelijke invloed van een persoon, groep of organisatie, — m.i. terecht — als het vermogen om maatschappelijke regelingen, verhoudingen e.d. mede te bepalen (p. 13). Hij stelt nu, dat hij invloed *direct* en *in zijn volle betekenis* (p. 285) meet. (Maatschappelijke) invloed, als *vermogen* gedefinieerd, is echter een hypothetisch begrip en kan dus *nooit* direct gemeten worden.¹ Elke indicator of combinatie van indicatoren voor invloed meet per definitie slechts bepaalde aspecten van dat vermogen. Het gaat er mij nu om vast te stellen, welke aspecten van invloed door Braam wel en welke niet in zijn operationalisering van invloed betrokken worden. Hiertoe zal ik eerst kort aangeven hoe hij invloed meet. Braam verbijzondert maatschappelijke invloed eerst als invloed van particulieren op de overheid, mede ten eigen bate. Op p. 36 vat hij de verdere verbijzonderingen als volgt samen:

- 1 — invloed als een 'vermogen' hebben we voorlopig verbijzonderd als een *verzameling teweeggebrachte effecten in een bepaalde periode*;
- 2 — het vaststellen van een *teweeggebracht effect* vereist een uitspraak over een causale relatie: er moet zekerheid zijn dat een *particulier als oorzaak* is opgetreden van een *gedragsverandering van de overheid*;
- 3 — dit maakt nadere verbijzonderingen nodig, t.w. *invloedspogingen* (van een particulier) en *beslissingen* (van de overheid);
- 4 — zonder dat een invloedspoging is ondernomen kan de overheid bij een beslissing met de particulier rekening houden; dit *'anticiperen' door de overheid* kan eveneens duidelijk invloed worden genoemd; zelfs kan men zeggen dat ook in dit geval de 'particulier' als oorzaak kan worden aangemerkt.²